

Eliiyaah — Tirada Toban

Jeff Pippenger

2023-10-13

1856

Dhaqdhaqaaqii Millerite waxaa Ishacyaah cutubka toddobaad loogu matalay nebinnimo lixdan iyo shan sannadood ah, oo bilaabatay 742 BC. Lixdan iyo shantaas sannadood ee ka dhacay taariikhda Ishacyaah waxay metelaan lixdan iyo shanta sannadood ee ka bilaabma 1798 ilaa 1863. Alfa iyo Oomega mar walba waxay sawiraan dhammaadka iyo bilowga. Nebinnimada lixdan iyo shanta sannadood ahi waxay tilmaamaysaa habaarkii toddobada jeer ahaa ee ka geesta boqortooyooyinkii woqooyi iyo koonfur ee Israa'iil. Toddobadii jeer ee ugu horraysay ee ku dhacday boqortooyada woqooyi waxay bilaabatay 723 BC, sagaal iyo toban sannadood ka dib markii Ishacyaah boqor Axaas u soo bandhigay saadaasha. Toddobadii jeer ee ugu dambaysay ee ku dhacday boqortooyada koonfureedna waxay bilaabatay dhammaadka lixdan iyo shanta sannadood 677 BC.

Habaarkii ugu horraysay ee toddobada goor ka gees ahayd Efrayim waxay ku dhammaatay 1798, taas oo ahayd wakhtiga dhammaadka markii la furay araggii Webiga Ulay ee ku xusan cutubyada siddeedaad iyo sagaalaad ee Daanyeel. Waxay si nebiyad ah u calaamadisay imaatinka farriintii malaa'igta kowaad iyo bilowgii nebiyadeed ee dhaqdhaqaaqii Milleriinta. Habaarkii ugu dambeeyey ee toddobada goor ka gees ahaa Yahuudah wuxuu ku dhammaaday 1844, taas oo ahayd imaatinka farriintii malaa'igta saddexaad. Sagaal iyo toban sannadood ka dib, 1863, shan iyo lixdankii sannadood ee lagu matalay bilowgii saadaashu waxay calaamadiyeen dhammaadkii dhaqdhaqaaqii Milleriinta iyo bilowgii kaniisadda La'odikiya ee Adventist-ka Maalinta Toddobaad. Toddoba sannadood ka hor 1863, sannadkii 1856, James White wuxuu bilaabay inuu garto in dhaqdhaqaaqii Milleriintu uu ka joogsaday inuu noqdo kaniisaddii Filadelfiya oo uu noqday kaniisaddii La'odikiya. Wiilkii uu awowga u ahaa, markuu qorayay taariikh-nololeedkii Ellen White, wuxuu wax ka qorayaa taariikhda 1856 iyo farriinta La'odikiya.

“Farriinta La'odikiya”

Adventist-yaasha xajiya Sabtida waxay qaateen mowqifka ah in farriimaha loo diray toddobada kaniisadood ee ku qoran Muujintii 2 iyo 3 ay sawirayaan waayo-aragnimada kiniisadda Masiixiga ah qarniyada oo dhan. Waxay ku soo gunaanadeen in farriinta kiniisadda La'odikiya ay khusayso kuwii ay markaas ugu yeedheen Adventist-yo magac-u-yaal ah, kuwa aan aqbalin Sabtida maalinta toddobaad. Qoraal tafatireed gaaban oo ku jiray Review taariikhdu markay ahayd Oktoobar 9, James White wuxuu soo jeediyey su'aalo kooban oo fikir kicinaya, kuwaas oo uu ku horudhacay isagoo leh:

Su'aashu waxay mar kale bilaabaysaa inay si cusub u soo baxdo, “Waardiye yahow, Habeenka maxaa laga sheegay?” Haatan waxaa jira fursad keliya oo loogu talagalay dhawr su'aalood, kuwaas oo la is weydiinayo si dareenka loogu jeediyo mawduuca ay khuseeyaan. Jawaab dhammaystiran, waannu ku kalsoon nahay, dhowaan baa la bixin doonaa.—Review and Herald, Oct. 9, 1856.

“Ka mid ahayd kow iyo tobanka su’aalood ee uu weydiiyey, tan lixaad ayaa si toos ah ugu beegantay reer La’odikiya.”

“6. Miyaanay xaaladda reer La’odikiya (diirran oo aan qabow ahayn ama kulul ahayn) si habboon u muujinayn xaaladda guud ee kuwa qirta farriinta malaa’igta saddexaad?—Ibid.

“Su’aasha ugu dambaysaa waxay arrinta si cad u iftiimaysaa:

“11. Haddii ay tani tahay xaaladdeenna innagoo ah qoom, ma haysannaa sabab dhab ah oo aynu ugu rajayn karno raallnimada Ilaah, haddaan dheg u dhigin ‘talada’ Markhaatiga Runta ah? Waxaan kugula talinayaa inaad iga iibsatid dahab dab lagu tijaabiyey, si aad u taajirto; iyo dhar cad, si laguugu huwiyo, oo ceebta qaawanaantaadu aanay u muuqan; indhahaagana mari daawo indhood, si aad wax u aragto. Inta aan jeclahay oo dhan waan canaantaa oo waan edbiyaa; haddaba qiiro yeelo, oo toobad keen. Bal eeg, waxaan taaganahay albaabka, oo garaacayaa; haddii nin codkayga maqlo, oo albaabka furo, waan u soo gelayaa isaga, oo waan la cashayn doonaa isaga, isna wuu ila cashayn doonaa aniga. Kii guulaysta waxaan siin doonaa inuu ila fadhiisto carshigayga, sida aan aniguba u guulaystay, oo aan ula fadhiistay Aabbahay carshigiisa. Muujintii 3:18–21.—Isla halkaas.”

“Way caddahay in runta arrintu ay markaas uun ku soo iftiimaysay maskaxda James White. Tirsigii xigay ee Review waxa uu xambaarsanaa qormo toddoba-tiir ah oo ku saabsan toddobada kiniisadood, cinwaankaas hoostiisa. Hadalladiisii furitaanka waxa uu ku dhawaaqay:”

“Waa in aynu ku waafaqno qaar ka mid ah fahirayaasha casriga ah in toddobadan kaniisadood loo fahmo inay matalayaan toddoba xaaladood oo kaniisadda Masiixiga ah, toddoba wakhti oo taariikheed gudahood, kuwaas oo daboolaya muddada oo dhan ee waayaha Masiixiyadda.—Ibid., Oct. 16, 1856.

“Markaas ayuu qaatay waxsii sheegidda, isaga oo kaniisad kasta gooni-gooni ula tacaalaya. Markuu gaadhay tii toddobaad, tii La’odikiya, wuxuu ku dhawaaqay:

Sidee bay inoogu tahay wax hoosaysiia annagoo qoom ah tilmaantan murugada leh ee kiniisaddan. Oo sow tilmaantan naxdinta leh ma aha sawir aad u dhammaystiran oo muujinaya xaaladdeenna hadda jirta? Waa sidaas; wax faa’iido ahna ma laha in la isku dayo in laga baxsado xoogga markhaatifurkan baadhaya ee loo jeediyey kiniisadda La’odikiya. Rabbigu ha ina caawiyo inaynu aqbalno, oo aynu ka faa’iidaysanno.—Ibid.

“Ka dib markii uu laba tiir u hibeeyey kiniisadda La’odikiya, hadalladiisii gabagabada waxay sameeyeen baaq xooggan:

“Walaalayaal qaaliga ahow, waa inaynu ka adkaannaa dunida, jidhka, iyo Ibliska, haddii kale qayb kuma yeelan doonno boqortooyada Ilaah.... Shaqadan isla markiiba gacanta ku dhiga, oo rumaysad ku qabsada ballanqaadyada nimcada leh ee loo sameeyey La’odikiyaanka toobad keena. Magaca Rabbiga ku kaca, oo iftiinkiinnuna ha iftiimo ammaanta magiciisa barakaysan aawadeed.—Ibid.

“Jawaabtii ka timid duurka waxay ahayd mid aad u kicisay. G. W. Holt ayaa Ohio ka qoray Oktoobar 20:”

“Haa, waxaan rumaysanahay in innaga ku jira farriinta saddexaad, annagoo haysanna amarrada Ilaah iyo rumaysadka Ciise, aynu nahay kiniisadda hadalkan loola jeedo; mana jiri karto waqti inagu degdeg badan oo aynu ku dalbanno dahab la tijaabiyey iyo dhar cad, iyo indho-saliid, si aynu u aragno.—Ibid., Nof. 6, 1856.

“Dhanka Waqooyi-bari waxaa laga maqlay cod cusub oo arrintan ku saabsan, kaas oo ahaa kii Stephen N. Haskell, kana soo jeeday Princeton, Massachusetts. Isagoo ahaa Adventist maalinta koowaad ah ayuu bilaabay inuu wacdiyo isagoo 20 jir ah; haddana saddex sano ka dib wuxuu ku jiray farriinta malaa’igta saddexaad. Isagoo ahaa arday Baybalka si qoto dheer u barta, markuu arkay tifaftirkii gaabnaa ee hore ee White oo su’aasha toddobada kiniisadood soo bandhigay, ayuu doortay inuu qormo dheer u qoro Review:”

“Mawduuca la tilmaamay wuxuu in muddo bilooyin ah ii ahaa mid xiise qoto dheer ii leh.... Muddo ayaan ku hoggaansanaa inaan rumaysto in farriinta loo diray reer La’odikiya ay innaga ina khusayso; taas oo ah, kuwa rumaysan farriinta malaa’igta saddexaad, sababo badan oo aan u arko inay wanaagsan yihiin dartood. Laba ayaan xusi doonaa.—Ibid.

“Taas ayuu yeelay, isaga oo laba tiir u hibeeyey gunaanadkiisa. Markuu soo xidhayna wuxuu ku dhawaaqay:

“Aragti keliya oo ku saabsan farriinta malaa’igta saddexaad marna, maya marna, nama badbaadin doonto, haddaan haysan dharka arooska, kaas oo ah xaqnimada quduusiinta. Waa inaynu quduusnimada kaamil ka dhigno innagoo Rabbiga ka cabsanayna.—Ibid.

Intii uu James White sii waday tifaftirkiisii ku saabsanaa farriinta loo diray kiniisadda La’odikiya, fikradihii ay hadda Adventist-yaasha sabbtida dhawraa ku akhrinayeen Review waxay ahaayeen kuwo la yaab leh; hase yeeshee, markii si fakar iyo duco leh loo gorfaynayay, waxaa la arkay inay khuseeyaan. Warqadihii loo diray tifaftiraha waxay muujiyeen heshiis guud oo baahsan, waxayna tilmaameen in soo nooleyn ay socotay. In farriintaas kicinta leh aanay ka dhalan xamaasad kacsan waxaa markhaati u ahaa maqaalka ugu horreeya ee Testimony No. 3, oo la daabacay Abriil 1857, kuna cinwaanaa Be Zealous and Repent. Waxay ku furmaysaa: “Rabbigu wuxuu igu tusay aragti waxyaalo qaar oo ku saabsan kiniisadda xaaladdeeda hadda ee diirran-la’aanta ah, kuwaas oo aan idiin sheegi doono.”—1T, bogga 141. Halkaas Ellen White waxay ku soo bandhigtay wixii iyada loo tusay ee ku saabsanaa weerarrada Shaydaanku ku hayo kiniisadda isagoo adeegsanaya barwaaqada iyo hantiyada dunyiga ah.” Arthur White, Ellen G. White: The Early Years, mugga 1, 342–344.

Dhaqdhaqaaqii Millerite wuxuu si nebiyad ahaan ah ku bilaabmay sidii kaniisadda Filadelfiya, sanadkii 1856-na wuxuu noqday kaniisadda La’odikiya. Toddoba sannadood dabadeed dhaqdhaqaaqu wuu dhammaaday, waxaana Kaniisadda Seventh-day Adventist ku bilaabatay sidii kaniisadda La’odikiya oo sidaas ayay ahaan doontaa ilaa afka Rabbiga laga soo tuuro. Dhaqdhaqaaqa boqolka iyo afar iyo afartan kun wuxuu ka soo baxay xerada kaniisadda La’odikiya, sida uu dhaqdhaqaaqii Millerite uga soo baxay xerada kaniisadda Sardis. Dhaqdhaqaaqa boqolka

iyo afar iyo afartan kun wuxuu la barbar socdaa dhaqdhaqaaqii Millerite, taas oo ah in dhaqdhaqaaqii hore uu ka beddelay Filadelfiya una beddelay La'odikiya, halka dhaqdhaqaaqa ugu dambeeya uu ka beddelmo La'odikiya una beddelmo Filadelfiya. Barta kala-guurka ee Filadelfiya ilaa La'odikiya ee taariikhda Millerite si gaar ah waxaa loogu calaamadeeyey 1856; sidaas darteed barta kala-guurka waa in iyaduna lagu calaamadeeyaa dhaqdhaqaaqa ugu dambeeya, waayo Ilaah marnaba isma beddelo. Barta kala-guurka waxaa lagu aqoonsaday Muujintii kow iyo tobnaad iyadoo loo marayo labada nebi ee lagu dilo jidadka.

Markay dhammaystaan maraggooda, bahalka yaamayska hoose ka soo baxayaa dagaal buu kula geli doonaa iyaga, wuuna ka adkaan doonaa, wuuna dili doonaa. Meydadkooduna waxay yaalli doonaan jidka magaalada weyn, oo xagga ruuxa ahaan loogu yeedho Sodom iyo Masar, meeshaas oo Rabbigeenna lagu qodbay iskutallaabta. Muujintii 11:7, 8.

Dhaqdhaqaaqii ugu dambeeyey wuu dhiman lahaa, dabadeedna wuu istaagi lahaa, ka dibna waxaa loo sara kicin lahaa sidii calan. Markuu sidaas yeelo, wuxuu la safan lahaa geeska Jamhuuriga. Geeska Jamhuurigu wuxuu u sameeyaa bahalka sanam, bahalka uu sanamka u sameeyona waxaa looga hadlay Muujintii toddoba iyo tobnaad, bahalkaasna waxaa lagu aqoonsaday madaxii shanaad ee helay dhaawac dhimasho leh, kaas oo dib loo sara kicin lahaa isagoo ah madaxii siddeedaad. Waxaa dib loo sara kicin lahaa isagoo ah kii siddeedaad ee ka mid ahaa toddobada.

Oo bahalkii jiray, oo aan jirin, isagu waa kii siddeedaad, haddana wuxuu ka mid yahay toddobadii, oo wuxuu ku socdaa hallig. Muujintii 17:11.

Geeska Jamhuuriga ahi waxay samayn doontaa ekaan bahalkaas, sidaas darteedna waa la dili doonaa dabadeedna waa la soo sara kicin doonaa. Markii la soo sara kiciyo, waxay noqon doontaa madaxa siddeedaad oo ka mid ahaa toddobadii madax ee ka horreeyey. Geeska Protestant-ka ahi wuxuu ku fuushan yahay isla bahalkii dhulka ee geeska Jamhuuriga ahi ku fuushan yahay, sidaas darteedna waa inuu lahaadaa isla dhaqdhaqaaqyada nebiyadeed. Isbeddelkii ka yimid Philadelphia una gudbay Laodicea ee dhaqdhaqaaqii Millerite-ka wuxuu hore u sii tusayaa isbeddelka ka imanaya Laodicea una gudbaya Philadelphia ee dhaqdhaqaaqa ugu dambeeya.

Markii dhaqdhaqaaqii ugu dambeeyey helay nabar dhimasho leh 18kii Luulyo, 2020, wuxuu u dhintay sidii La'odikiya. Markii, sida ku matalan Muujintii kow iyo tobnaad, uu ugu gudbay Filadelfiya, wuxuu meteli lahaa kiniisaddii siddeedaad, taas oo ka mid ah toddobada. Dhimashadii sannadka 2020, waxaa barbar socday geeskii Jamhuuriga, waayo tan iyo wakhtigii dhammaadka ee 1989, waxaa jiray lix madaxweyne. Madaxweynihii lixaad wuxuu helay nabar dhimasho leh, kaas oo la bogsiiin doono 2024. Markaas madaxaasu wuxuu ahaan doonaa madaxa siddeedaad ee Maraykanka tan iyo wakhtigii dhammaadka ee 1989, wuxuuna ka mid ahaan doonaa toddobada. Labada geesba waxay ahaayeen kii lixaad ee noqda kii siddeedaad. Runtaanu waa qayb weyn oo ka mid ah farriinta Muujintii Ciise Masiix ee la furay wax yar ka hor xidhitaanka wakhtiga nimcada.

Sidaas awgeed, waxaa muhiim ah in si cad loo fahmo taariikhda Millerite-ka ee astaan ahaan u metelaysa taariikhdeenna hadda jirta. Walaashii White waxay xaqiijisay dabaqidii James White ee La'odikiya uu ku dabaqay dhaqdhaqaaqa sannadkii 1856, sidaas darteed tani ma aha dabaqid ka dhalatay caqli-bini'aadan. Toddoba sannadood ka hor intii aan kiniisadda Seventh-day Adventist si

sharci ah loola xiriirin geeska Jamhuuriga, waxaa waxyiga lagu aqoonsaday inay tahay kiniisadda La'odikiya. Tani waxay ka dhigan tahay in aan weligeed jirin xataa hal maalin oo taariikhda kiniisadda Seventh-day Adventist ah oo ay ahayd wax ka duwan qaawan, miskiin, indha la', murugaysan oo hoogan. Xaqiiqadan nebiyadeed waxay bixisaa macnaha guud iyo sababta lagu garanayo afarta karaahiyo ee isa soo taraya ee ku qoran Yexesqeel cutubka siddeedaad inay yihiin afarta jiil ee Adventism-ka.

Marka taariikhda Millerite-ka loo eego iyada oo laga duulayo qaab-dhismeedka lixdan iyo shanta sannadood ee Ishacyaah toddobaad, waa in la garto in waxsii sheegidda toddobada wakhti ay tahay dalladda nebinnimada ee daboolaysa taariikhda oo dhan ee dhaqdhaqaaqii Millerite-ka. Sannadkii 1856, farriintii kaniisadda La'odikiya waxay noqotay runta haatan taagan ee Adventism-ka Millerite-ka. Kii soo bandhigay farriinta La'odikiya ma ahayn James ama Ellen White, ee wuxuu ahaa Markhaatiga Aaminka ah oo Runta ah.

Oo malaa'igta kiniisadda La'odikiya u qor: Waxyaalahan waxaa leh Aamiin, markhaatiga aamin iyo runta ah, bilowgii uumista Ilaah. Waxaan aqaan shuqulladaada, inaad aanad qabow ahayn ama kulul ahayn; waxaan jeclaan lahaa inaad qabow ahaato ama kulul ahaato. Haddaba maxaa yeelay waxaad tahay diirran, oo aadan qabow ahayn ama kulul ahayn, afkaygaan kaa tufayaa. Maxaa yeelay waxaad tidhaahdaa, Waan hodan ahay, maalkuna ii kordhay, oo waxba uma baahni; mana ogid inaad tahay mid hoogan, oo laga nixi karo, oo miskiin ah, oo indha la', oo qaawan. Waxaan kugula talinayaa inaad iga iibsatid dahab dab lagu tijaabiyey, si aad u hodanto; iyo dhar cad, si laguugu huwiyo, oo ceebta qaawanaantaadu aanay u muuqan; oo indhahaaga mari dawada indhaha, si aad wax u aragto. Inta aan jeclahay oo dhan waan canaantaa waanan edbiyaa; haddaba dadaal, oo toobad keen. Bal eeg, albaabka ayaan taaganahay oo garaacayaa; haddii nin codkayga maqlo oo albaabka furo, waan u geli doonaa isaga, oo waan la cashayn doonaa isaga, isna wuu ila cashayn doonaa. Kii guulaysta waxaan siin doonaa inuu ila fadhiisto carshigayga, sidaan aniguna u guulaystay oo aan Aabbahay kula fadhiistay carshigiisa. Kii dhego leh ha maqlo waxa Ruuxu ku leeyahay kiniisadaha. Muujintii 3:14–22.

Markhaatiga Dhabta ahi wuxuu tilmaamayaa in haddii nin kastaa “maqlo” codkiisa, uu soo geli doono oo “la cashayn doono isaga.” Haddii La'odikiya albaabka furto, Masiixu wuu soo geli lahaa oo wuu la cashayn lahaa iyaga. Haddii Masiixa loo oggolaado inuu soo galo, wuxuu keenaa farriin, waayo astaanta cunistu waxay u taagan tahay aqbalidda farriin. Farriinta waxaa si guud loogu tilmaami karaa si fudud inay tahay farriinta La'odikiya, hase yeeshee taasi waa tixgelin dusha sare ah oo ku saabsan waxa ay ka dhigan tahay farriinta uu bixinayo. Sannadkii 1856, Hiram Edson wuxuu soo bandhigay taxane ka kooban siddeed maqaal oo xambaarsanaa xogta nebiyadeed ee ballaarinaysa fahamka “waxsii sheeggii waqtiga” ee ugu horreeyey oo malaa'igta Ilaah ku hoggaamiyeen William Miller inuu garto oo ku dhawaaqo. Siddeeddaas maqaal gudahood, Edson si sax ah ayuu u aqoonsadaa lixdan iyo shanta sannadood ee Ishacyaah toddoba.

Bilowgii hawshii Miller wuxuu ahaa helitaankii toddobada wakhti, toddobo sannadood ka horrayna inta aan dhaqdhaqaaqii loogu magac daray adeeggiisu dhammaan, muujin qoto dheer oo isla wax sii sheegiddaas ah ayaa loo soo bandhigay Adventism-kii Millerite. Waxaa loo soo

bandhigay isla sannadkii markii waxyi ku aqoonsaday inay yihiin Laodikiyaaniyiin. Sida wax sii sheegiddu tahay, laba kun iyo shan boqol iyo labaatan maalmood dabadeed, sannadkii 1863, helitaankii ugu horreeyey ee Miller ee wakhtiga wax sii sheegidda waa la diiday. Farriintii Laodikiyaanka ee dhaqdhaqaaqa Advent-ka waxay timid 1856, Rabbiguna albaabka ayuu garaacay siddeed jeer, isagoo wata siddeed maqaal, si uu u arko inuu marin heli karo. Dhammaadkii dhaqdhaqaaqa, Markhaatiga Runta ahi wuxuu doonayay inuu la casho cuno dadkiisa, isagoo ku quudanaya isla farriintii ugu horraysay ee wakhtiga tan iyo bilowgii dhaqdhaqaaqa. Dadkiisii way diideen inay cunaan, toddobo sannadood dabadeedna, ama laba kun iyo shan boqol iyo labaatan maalmood oo wax sii sheegid ah dabadood, dadkiisu waxay xidheen albaabkii lagu furay furihii Daa'uud ee gacanta William Miller la geliyey. Waxay ku noqdeen nebi Samaari ah oo duug ah oo quudiyey been, iyagoo ku shaabadeeyey qaddarkooda inay ku dhintaan dhexda dameer iyo libaax.

Sannadkii 1856, geeska Protestant-ka wuxuu ku jiray qalalaasaha dooxada muujintii, waayo meesha aan muujin jirin, dadku way halligmaan. Sannadkii 1856, geeska Jamhuuriga ayaa isaguna sidoo kale ku jiray qalalaase.

1856 waxa uu calaamad u ahaa sii socoshada iskahorimaadkii rabshadaha watay ee loo yiqiin Bleeding Kansas, oo ah Dagaalkii Xuduudda Kansas–Missouri. Halganku waxa uu ku saabsanaa in Kansas ay Midowga ku gasho iyadoo ah gobol xor ah mise gobol addoonsi leh. Khilaafkaas waxa ku jiray iska horimaadyo rabshado wata oo dhex maray deggenayaal taageersanaa addoonsiga iyo kuwo ka soo horjeeday addoonsiga.

22-kii Maajo, 1856, dhacdo rabshado wata ayaa sidoo kale ka dhacday qolka Golaha Guurtida ee Maraykanka, markii xildhibaan Preston Brooks, oo ahaa taageere addoonsiga kana soo jeeday South Carolina, si arxan-darro ah ul ugu weeraray Senator Charles Sumner oo ka socday Massachusetts. Sumner waxa uu jeediyey khudbad ka dhan ah addoonsiga oo cinwaankeedu ahaa The Crime Against Kansas, taas oo si weyn u xumaysay Brooks. Dhacdadan ul-ku-dhufashadu waxay iftiimisay xiisadaha sii kordhayay ee u dhexeeyey Waqooyiga iyo Koonfurta ee ku saabsan arrinta addoonsiga.

Sannadkii 1856, Xisbiga Jamhuuriga ayaa la aasaasay isagoo jawaab u ah qalalaasihii siyaasadeed ee ka dhashay Xeerkaa Kansas-Nebraska, oo la ansixiyey 1854, kaas oo horseeday mucaaradad sii kordheysa oo ka dhan ah fidinta addoonsiga lagu gaarsiinayo dhulal cusub. Shirweynihii qaran ee ugu horreeyey ee xisbigu waxa lagu qabtay Philadelphia, waxaana John C. Fremont loo doortay musharraxoodii ugu horreeyey ee madaxweynenimo doorashadii 1856.

Xeerka Kansas-Nebraska wuxuu habeeyey dhulalka Kansas iyo Nebraska, wuxuuna u oggolaaday degganeyaasha dhulalkaas inay go'aamiyaan inay addoonsiga ka oggolaanayaan xuduudahooda gudahooda iyo in kale. Mabda'gan, oo loo yiqiin "madaxbannaanida dadweynaha," wuxuu si wax-ku-ool ah u baabi'iyey Heshiiskii Missouri ee 1820, kaas oo mamnuucay addoonsiga waqooyiga loolka 36°30' ee Dhulka Louisiana. Xeerku wuxuu saamayn qoto dheer ku yeeshay arrinta addoonsiga ee dhulalka. Wuxuu mar kale huriyey xiisadihii gobollaysiga, waayo wuxuu furay suurtagalnimada in addoonsigu ku fido deegaanno hore loogu tixgelin jiray dhul xor ah, sida Kansas. Ansixinta Xeerka Kansas-Nebraska waxay sababtay in degganayaal taageersan

addoonsiga iyo kuwo ka soo horjeeda addoonsiga ay ku soo qulqulaan Dhulka Kansas, iyagoo mid kastaa rajaynaya inuu saameeyo natiijada codbixinta madaxbannaanida dadweynaha. Tartankan lagu doonayey in lagu xukumdo dhulkaas wuxuu horseeday iska horimaadyo rabshado wata iyo xilli sharci-darro ah oo loo yiqiin Bleeding Kansas sannadkii 1856.

Doorashadii madaxtinnimada ee 1856 waxay ahayd dhacdo siyaasadeed oo muhiim ah. Waxay ka koobnayd tartan saddex-geesood ah oo u dhexeeyey Dimuqraadi James Buchanan, Jamhuuri John C. Fremont, iyo madaxweynihii hore Millard Fillmore oo ka socday Xisbiga Maraykanka. James Buchanan ayaa ku guulaystay doorashada, wuxuuna noqday Madaxweynihii 15aad ee Maraykanka.

Madaxtinnimada James Buchanan waxa ugu horrayn lagu xusuustaa fashilkeedii ku aaddanaa in si wax-ku-ool ah looga hortago xiisadihii iyo kala-qaybsanaantii sii xoogaysanaysay ee u dhexeeyey Waqooyiga iyo Koonfurta, taas oo ugu dambayntii ku dhammaatay qarixii Dagaalkii Sokeeye ee Maraykanka wax yar ka dib markii uu xilka ka degay. Madaxtinnimadiisa badanaa waxa loo arkaa mid ka mid ah madaxtinnimadii ugu guul-darrada badnayd taariikhda Maraykanka, sababo la xidhiidha guuldarrooyinkan waaweyn ee hoggaaminta iyo maaraynta qalalaasaha.

Go'aankii caanka xumaa ee Dred Scott ee 1857, ayaa ku dhawaaqay in addoommadu, ha ahaadeen kuwo addoon ah ama xor ah, aanay muwaadiniin ahayn oo aanay dacwo ka gudbin karin maxkamadaha federaalka. Waxa kale oo uu ku dhawaaqay in Koongarasku aanu ka hor istaagi karin addoonsiga dhulalka Maraykanka. Dimuqraadigii Buchanan wuxuu si fagaare ah u taageeray go'aanka Dred Scott ee addoonsi-taageersanaa.

Mawqifkii Buchanan ee Dimuqraadiga ahaa ee addoonsiga taageersanaa ma uu oggolaan oo keliya in xiisaduhu sii koraan ilaa ay ka gaadhaan Dagaalkii Sokeeye, balse awood-darridiisii ku aaddan maareynta dhaqaalaha dalka ayaa horseeday Argagixii Dhaqaale ee 1857, kaas oo ahaa mid ka mid ah hoos-u-dhacyadii dhaqaale ee ugu waaweynaa taariikhda Maraykanka ka hor Hoos-u-dhicii Weyn. Argagixii Dhaqaale ee 1857 wuxuu sababay niyad-jab dhaqaale oo aad u daran oo socday dhowr sano. Ganacsiyo iyo bangiyo ayaa xirmay, shaqo-la'aantu way korodhay, suuqii saamiyaduna hoos buu u dhacay.

Intii uu Buchanan madaxweyne ahaa ayay gobollada Koonfureed bilaabeen habkoodii ay kaga go'ayeen Midowga, waxayna ka go'een iyagoo ka falcelinaya doorashadii Abraham Lincoln oo ka tirsanaa Xisbiga Jamhuuriga, sannadkii 1860. Buchanan wuxuu qaatay hab aan firfircoonayn oo ku wajahan qalalaasaha gooni-u-goosadka, isaga oo ku doodayay in dawladda federaalku aanay lahayn awood ay si khasab ah uga hortagto gooni-u-goosadka. Tallaabo-la'aantan go'aanka leh waxay u saamaxday dhaqdhaqaaqii gooni-u-goosadka inuu sii xoogaysto. Hoggaan la'aantiisii adkayd iyo ka labalabayntiisii uu ka labalabaynayay inuu qaado tallaabooyin go'aan leh oo lagaga hortagayo qalalaasaha gooni-u-goosadka ayaa ka qayb qaatay aragtidii Koonfurtu ka qabtay in ay Midowga ka bixi karto iyada oo aan la kulmayn mucaaradad ciidan.

Sannadkii 1860, ayaa la doortay Abraham Lincoln, madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga ah. Bishii Janaayo 1, 1863, Madaxweyne Lincoln wuxuu saxeexay oo soo saaray Bayaankii Xoraynta ee ugu dambeeyey, kaas oo ku dhawaaqay in dhammaan dadka addoonsan ee ku nool

dhulalka ay gacanta ku hayeen Confederacy-ga la xoraynayo. Amarkan fulineed wuxuu saamayn weyn ku yeeshay Dagaalkii Sokeeye, maadaama uu colaadda ka dhigay halgan aan ku koobnayn oo keliya ilaalinta Midowga, balse sidoo kale lagu soo afjarayo addoonsiga. Bayaanka Xorayntu si degdeg ah uma xorayn dhammaan dadka addoonsan. Wuxuu si gaar ah ugu khuseeyey dhulalka ay gacanta ku hayeen Confederacy-gu, halkaas oo Midowgu uu lahaa awood xaddidan. Intii ay ciidammada Midowgu hore u socdeen oo ay la wareegayeen gacan ku haynta dhulalka Confederacy-ga, bayaanka waa la dhaqan-geliyey, dadka addoonsanna ee ku jiray goobahaas waa la xoreeyey. Bayaanka Xorayntu wuxuu ahaa tallaabo aad muhiim ugu ah baabi'inta ugu dambaynta leh ee addoonsiga ee Maraykanka, wuxuuna gogol xaadh u noqday ansixinta Wax-ka-beddelka Saddex iyo Tobnaad ee Dastuurka Maraykanka, kaas oo la meel mariyey lana ratifiyey December 6, 1865.

Geeskii Jamhuuriga laga bilaabo 1850-meeyadii wuxuu ku jiray qalalaasihii arrinta addoonsiga. Dalka waxaa ka jiray laba kala-qaybood oo waaweyn oo ay metelayeen laba nooc oo waaweyn oo fikir siyaasadeed ah. Hannaankii kala-soocidda wuxuu billowday 1856 markii kooxaha diiddan addoonsiga iyo kuwa taageersan addoonsigu ay u guureen dhulka Kansas iyagoo isku dayaya inay adkeeyaan aragtidooda ku saabsan addoonsiga, isla waqtigaas oo Philadelphia laga kala saarayo Laodicea. Dimuqraadiyiintu waxay ahaayeen kuwo taageersan addoonsiga, Jamhuuriyiinse waxay ahaayeen kuwo diiddan addoonsiga.

Sannadkii 1856, Kansas ee Dhiiggu ku daadanayay waxay ka dhiganayd tusaale-yar oo ka tarjumaya dagaalka soo socda. Sannadkaas waxaa madaxa geeska Jamhuuriga loo doortay Dimuqraadiyad addoonsi taageersan, hoggaamintiisii aan wax-ku-oolka ahayna waxay noqotay astaanta madaxweyne-nimo aan wax-ku-ool ahayn, ilaa maalmahan ugu dambeeya ee dhowaanahan. Isagu wuxuu ka horreeyey madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuri ah oo lagu qasbay inuu nadiifiyo qaska ay ka tagtay madaxweyne-nimadii Buchanan.

Sannadkii 1863, geeskii Jamhuuriga wuxuu soo saaray amarkii fulineed ee ugu muhimsanaa taariikhda bahalka dhulka ee Muujintii cutubka saddex iyo tobnaad. Amarka fulineedku wuxuu ku saabsanaa addoonsiga. Hal faqrad oo ka mid ah bayaankaas waxay leedahay, “In maalinta koowaad ee Janaayo, sannadka Rabbigeenna kun iyo siddeed boqol iyo lixdan iyo saddex, dhammaan dadka addoommo ahaan loogu haysto Gobol kasta ama qayb la cayimay oo Gobol ka mid ah, kuwaas oo dadkiisu markaas ku jiraan fallaagow ka dhan ah Maraykanka, markaas, wixii markaas ka dambeeya, iyo weligoodba, ay xor noqon doonaan; Dawladda Fulinta ee Maraykankuna, oo ay ku jiraan awooddeeda ciidan iyo baddeed, waxay aqoonsan doontaa oo ilaalin doontaa xorriyadda dadkaas, mana samayn doonto fal ama falal lagu cabbudhinayo dadkaas, ama midkoodna, dadaal kasta oo ay u galaan helidda xorriyaddooda dhabta ah.” In kasta oo xallinta dhibaataada addoonsigu taariikh ahaan aanay xilligaas weli dhammaystirnayn, nuxurka Dastuurka waa la aqoonsanayaa markii Lincoln uu qoray, “dhammaan dadka addoommo ahaan loogu haysto gobol kasta ... markaas, wixii markaas ka dambeeya, iyo weligoodba, ay xor noqon doonaan.”

Lincoln wuxuu ku noqonayay mabda'a aasaasiga ah ee lagu muujiyey Dastuurka, kaas oo caddeynaya in “dadka oo dhammu siman baa loo abuuray.” Lincoln wuxuu ku noqonayay runta

aasaasiga ah isla waqtiga geeska Protestant-ka uu diidayay waxsii sheegistiisii aasaasiga ahayd, taas oo ah waxsii sheegista addoonsiga. Sidaa darteed, isla wakhtigii geeska Jamhuuriga ahi samaynayay “amar-fulineedkiisii” ugu muhiimsanaa taariikhda ee ku saabsanaa addoonsiga, geeska Protestant-kuna wuxuu sameeyay amarkii fulineed ee ugu muhiimsanaa taariikhdiisa waxsii sheegista ee ku saabsanaa waxsii sheegista addoonsiga, oo uu matalayay dhaartii iyo habaarkii Muuse. Geeska Jamhuuriga ahi wuxuu doortay inuu ku noqdo aasaaska, geeska Protestant-kuna wuxuu doortay inuu diido aasaaskiisa oo uu ku noqdo kuwii lagu amray inuusan marna ku noqon.

Sannadkii 1863, geeskii Jamhuuriga waxa uu u kala qaybsamay laba xero, sidii boqortooyadii Israa’iil ee qadiimka ahayd ugu kala qaybsantay wakhtigii Yerobocaam iyo Rexobcaam. Sannadkii 1863, geeskii Borotestanka si sharci ah ayuu ugu xidhmay geeskii Jamhuuriga, sida ay u metelayeen labadii meelo allabari ee Yerobocaam ka taagay Beytel iyo Daan. Labada gees waxay taariikhda ugu socdaan si isbarbar socda, taariikhda 1863-na, gaar ahaan, waxay meteshaa taariikhda maalmaha ugu dambeeya.

Taariikhda Milleriyiinta waxaa lagu soo celiyaa taariikhda boqol iyo afartan iyo afar kun, iyada oo ay jiraan digniino nebiyadeed oo kooban. Mid ka mid ah digniinahaas ayaa ah in dhegeystayaashii loo jeeday taariikhda Milleriyiinta ay markii hore ahaayeen kuwii ka baxsanaa dhaqdhaqaaqa, dabadeedna uu noqday dhaqdhaqaaqa laftiisu. Dhaqdhaqaaqa boqol iyo afartan iyo afar kun, labada cod ee Muujintii siddeed iyo tobnaad waxay tilmaamayaan laba dhegeyste oo loo jeedo, hase yeeshee dhegeystayaashaas waxay u kala horreeyaan si ka soo horjeedda taariikhda Milleriyiinta. Dhegeystaha ugu horreeya waa dadka Ilaah, codka labaadna waa adhigii kale ee Ilaah oo weli Baabuloon ku jira.

Digniin kale oo nebiyad ah ayaa ah in, in kastoo labada taariikhoodba ay ka gudbaan kaniisad una gudbaan kaniisad kale, haddana Millerites-ku waxay ka soo guureen Filadelfiya una guureen La’odikiya, halka dhaqdhaqaaqa xoogga badan ee malaa’igta saddexaad uu ka soo guurayo La’odikiya una guurayo Filadelfiya. Tani waxay caddaynaysaa in Millerites-ku ay ka guureen kaniisaddii lixaad una guureen kaniisaddii toddobaad, halka boqol iyo afartan iyo afarta kun ay ka guurayaan kaniisaddii toddobaad una guurayaan kaniisaddii siddeedaad, taas oo ka mid ah toddobada.

Geeska Jamhuuriga ayaa dhaqdhaqaaqeeda ka billowday qaran addoonsiga taageera, kuna jeeday qaran ka soo horjeeda addoonsiga, taariikhda ku xeeran sannadkii 1863. Qalalaasihii taariikhdaas wuxuu dhidibada u taagay laba xisbi siyaasadeed oo ah isla kuwii is-diiddanaa ee “maalmahan ugu dambeeya.” Sida madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuri ah ee taariikhdaas loo dilay maalmo yar kaddib markii dagaalku dhammaaday, ayaa madaxweynihii ugu dambeeyey ee Jamhuuriga si astaan ah loo dilay oo loogu reebay waddada isagoo meyd ah inta dunidu rayraynayso. Isaga waa la dilay, ee ma aha maalmo yar kaddib markii Dagaalkii Sokeeye dhammaaday, balse wax yar ka hor inta uusan bilaaban dagaalkii sokeeye ee ugu dambeeya.

Madaxweynihii ugu horreeyey ee Jamhuuriga ah waxaa ka horreeyey madaxweynihii ugu itaal-darranaa taariikhda Maraykanka, kan ugu dambeeya ee Jamhuuriga sidaas oo kale ayaa ka horrayn doona. Iitaal-darridii madaxweynaha Dimuqraadiga ah ee ka horreeyey madaxweynihii

ugu horreeyey ee Jamhuuriga ah ayaa soo dedejisay qalalaasihii isu beddelay dagaalkii sokeeye, isla iitaal-darridaasna hadda way dhacaysaa. Madaxweynaha Dimuqraadiga ah ee ka horreeya madaxweynihii ugu dambeeya ee Jamhuuriga ah wuxuu dhaqaalaha u maamulay si uu u dhaliyey burburkii dhaqaale ee ugu weynaa taariikhda Maraykanka ilaa wakhtigaas. Labada gees waxay ku socdaan isbarbar socda ilaa sharciga Axadda. Sannadkii 1863, jiilkii ugu horreeyey ee labada geesba wuu bilaabmay, labada geesna jiilkooda afraad oo ugu dambeeya waxay u jeesan doonaan xagga bari, oo waxay u sujuudi doonaan qorraxda.

Farriinta Eliyaas mar walba waxa la socota xukunnada Ilaah oo xaqiijiya farriinta digniinta. Bulshada dunidu hadda waxay u nooshahay sidii dadkii ka hor daadkii. Waxay wax cunayaan, wax cabbayaan, oo waxay filayaan in kuwa waaweyn ee tignoolajiyada caalamiga ah ay xallin doonaan dhibaato kasta oo iman karta. Erayga Ilaah wuxuu muujinayaa in dunidu hadda qarka u saaran tahay qalalaase aad u weyn.

“‘Habeenka maxaa laga sheegayaa?’ Ma gartaa miisaanka fariimahan? Ma fahamsanahay meesha ay kaga jiraan hawsha gunaanadka ee nidaamka weyn ee hagaajinta? Ma si buuxda ayaan ugu aqoon leeyahay ‘erayga sugan ee wax sii sheegidda’ si aan ugu arko dhacdooyinka igu hareeraysan caddayn togan oo muujinaysa in Boqorka imanayaa xataa albaabka joogo? Ma dareemayaa mas’uuliyadda igu saaran, anigoo eegaya iftiinka Ilaah i siiyey? Ma adeegsanayaa hibada kasta oo la ii igmaday anigoo ah wakiilkiisa, dadaal si habboon loo hago oo lagu badbaadinayo kuwa halligmay? Mise waxaan ahay diirran-la’, danayn-la’, qayb ahaan ku dhex qasma dunida sharka leh, anigoo inta badan awoodda iyo hantida Ilaah i siiyey u adeegsanaya raalli-gelinta naftayda, oo daryeel badan u haya raaxadayda iyo degganaantayda intii aan ka yeelan lahaa horumarinta dacwaddiisa? Mise hab-dhaqankaygu wuxuu xoojinayaa ‘qancinta dunida ku sii xoogaysanaysay ee ah in Adventistayaasha maalinta toddobaadku ay buunka si aan caddayn u dhawaaqayaan, oo ay ku socdaan jidka dadka adduunka raaca’?”

“Waxaannu maqalnaa raadadka Ilaah soo dhowaanaya si uu dunida ugu ciqaabo xumaantooda aawadeed. Dhammaadka wakhtigu aad buu inoogu dhow yahay. Dadka dunidu waxa lagu ururinayaa xidhmooyin si loo gubo. Ma waxaad doonaysaa in lagugula xidho haramaha? Ma garanaysaa in sannad kasta kumanyaal iyo kumanyaal iyo toban kun oo toban kun ahi nafuhu halligmayaan, iyagoo dembiyadooda ku dhimanaya? Belaayooyinka iyo xukumada Ilaah durba waxay wadaan shaqadooda, nafuhuna baabba’ bay u socdaan, maxaa yeelay iftiinka runta laguma iftiimin jidkooda.” General Conference Daily Bulletin, April 1, 1897.

Naftaydu habeenkii ayaan kugu hamiday; hubaal, ruuxayga igu jira ayaan aroor hore kugu dooni doonaa, waayo, marka xukunnadaadu dhulka ka jiraan, dadka dunida degganu waxay baran doonaan xaqnimada. Ishacyaah 26:9.